

Eiropas Komisijas ekskluzīva kompetence valsts atbalsta uzraudzības jomā

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018.gada 27.jūnija SPRIEDUMS

**Lieta Nr.C04433312, SKC-178/2018
ECLI:LV:AT:2018:0627.C04433312.2.S**

Augstākā tiesa šādā sastāvā:

tiesnesis referents Normunds Salenieks,
tiesnese Ināra Garda,
tiesnese Ļubova Kušnīre

izskatīja rakstveida procesā civillietu sakarā ar atbildētājas AS „Reverta” pilnvarotā pārstāvja zvērināta advokāta Agra Bitāna kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016.gada 13.jūnija spriedumu [pers. A] prasībā pret AS „Reverta” par līguma un papildu vienošanās izbeigšanu un termiņnoguldījuma piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] [Pers. A] 2012.gada 21.novembrī cēlis prasību Rīgas apgabaltiesā pret AS „Reverta” par 2008.gada 12.maija līguma par termiņdepozīta pieņemšanu un apkalpošanu un 2008.gada 13.maija papildu vienošanās pie 2008.gada 12.maijā noslēgtā līguma par termiņdepozīta pieņemšanu un apkalpošanu izbeigšanu un termiņnoguldījuma pamatsummas [summa] EUR atmaksu.

Prasības pieteikums pamatots ar šādiem argumentiem.

[1.1] Starp [pers. B] un AS „Parex banka” (turpmāk arī – Banka) 2008.gada 12.maijā noslēgts termiņdepozīta pieņemšanas un apkalpošanas līgums (turpmāk arī – Līgums), ar kuru [pers. B] noguldījusi Bankā termiņdepozītu [summa] EUR apmērā uz 7 gadiem. Līgumā noteikta termiņdepozīta procentu likme – 12 % gadā.

Ar 2008.gada 13.maija papildu vienošanos pie 2008.gada 12.maijā noslēgtā līguma (turpmāk arī – Papildu vienošanās) [pers. B] piekritusi, ka termiņdepozīts tiks izmantots kā Bankas subordinētais kapitāls atbilstoši Latvijas Republikas likumdošanai un Bankai saistošajiem normatīvajiem aktiem.

[Pers. B] 2008.gada 19.jūnijā uzdāvinājusi savam dēlam [pers. A] tiesības uz termiņdepozītu, kā arī prasījuma tiesības, kas no tā izriet.

[1.2] Līdz ar dāvinājuma līguma noslēgšanu un paziņošanu par to Bankai, prasītāja ieskatā, faktiski ir noticis Līguma pārjaunojums, kā rezultātā sākotnējais kreditors [pers. B] ir aizstāta ar kreditoru [pers. A]. Arī atbildētāja ir atzinusi pārjaunojumu, jo kopš 2008.gada jūnija komunicējusi ar [pers. A] kā ar vienīgo klientu attiecībā uz konkrēto noguldījumu, tostarp pildījusi pret prasītāju visas no Līguma izrietošās saistības – procentu maksājumus par termiņnoguldījumu veikusi uz prasītāja bankas kontu.

[1.3] Saskaņā ar 2008.gada 10.novembra Ieguldījuma Līgumu Latvijas Republika pārņēma AS „Parex banka” un 84,83 % Bankas vārda akcijas ar balsstiesībām nodeva

VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka”. Ņemot vērā, ka Līgums bija noslēgts ar personu, kura nav saistīta ar Banku, tad Ieguldījuma Līgums to neietekmēja.

[1.4] Ar 2010.gada 31.jūlija reorganizāciju AS „Parex banka” tika sadalīta divās daļās – AS „Citadele banka”, kas pārņēma visus pamatdarbības aktīvus un atsevišķus ar pamatdarbību nesaistītus aktīvus, un AS „Reverta”, kas pārņēma ar pamatdarbību nesaistītus aktīvus un ieņēmumus nenesošos aktīvus. Prasītāja Līgums tika novirzīts uz AS „Reverta”.

[1.5] Banka turpināja pildīt savas saistības pret noguldītājiem, tostarp prasītāju, regulāri izmaksājot procentus saskaņā ar Līgumu. Tādējādi ar savām faktiskajām darbībām atbildētāja apliecināja, ka atzīst Līgumu par spēkā esošu un saistošu.

[1.6] Ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2012.gada 15.marta lēmumu Nr. 74 apmierināts Bankas lūgums par licences (atļaujas) kredītiestādes darbībai anulēšanu. Atļauts veikt AS „Parex banka” reorganizāciju, pārreģistrējot to par komercsabiedrību, kuras darbība nav saistīta ar kredītiestādes darbību. Atļaujas izsniegšanas pamatojumā norādīts, ka Bankas subordinētajā kapitālā ir izvietoti nevis klienta noguldītie līdzekļi, bet gan Bankai aizdotie līdzekļi.

[1.7] Atbilstoši Kredītiestāžu likuma normām līgumā par termiņdepozīta pieņemšanu un apkalpošanu vienai līdzējusei jābūt kredītiestādei. Šobrīd Bankas vietā stājusies AS „Reverta”, kas nav kredītiestāde. No Civillikuma 1519.panta izriet, ka tiesību pāreja uz tiesību pēciniekiem iespējama tad, ja tam nepastāv likumā noteikti šķēršļi. Līdz ar to AS „Reverta” nevarēja pārņemt prasītāja termiņdepozītu, jo tā nav kredītiestāde.

[1.8] Prasītājam no tiesvedības līdzīgā civillietā zināms, ka atbildētāja Papildu vienošanos par noguldījuma izmantošanu Bankas subordinētajā kapitālā uzskata par Līguma pārjaunojumu, ar kuru noguldījuma līgums pārjaunots par aizdevuma līgumu. Prasītājs tam nepiekrīt.

Termiņdepozīts atbilstoši Kredītiestāžu likumam ir sinonīms terminam „noguldījums uz noteiktu laiku”. Tādējādi saskaņā ar Līgumu [pers. B] AS „Parex banka” tika izvietots termiņnoguldījums uz noteiktu laiku, ko sarakstē ar prasītāju atzinusi arī atbildētāja.

Ne [pers. B], ne prasītājs pēc 2008.gada maija nav parakstījuši pārjaunojuma līgumu vai aizdevuma līgumu, nav vienojušies par noguldījuma transformēšanu aizdevumā un jebkādiem aizdevuma līguma nosacījumiem. Civillikuma 1867. un 1874.panta izpratnē katru saistību tiesību var atcelt, pārvēršot to jaunā ar dalībnieku sevišķu līgumu, ko sauc par pārjaunojumu. Atbildētāja saziņā ar prasītāju nekad nav izteikusi pārjaunojuma priekšlikumu, kā arī tās faktiskās darbības apliecinājušas, ka tā uzskata noguldījuma līgumu par spēkā esošu.

[1.9] Ar Papildu vienošanos [pers. B] piekritusi, ka termiņdepozīts tiks izmantots kā Bankas subordinētais kapitāls atbilstoši Latvijas Republikas likumdošanai un Bankai saistošajiem normatīvajiem aktiem.

Subordinētais kapitāls bijis definēts Kredītiestāžu likuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2007.gada 22.martam un noteica, ka tie ir naudas līdzekļi, kurus kredītiestāde aizņemas uz laiku, kas nav īsāks par pieciem gadiem, turklāt aizņēmuma līgums paredz, ka aizdevējs var atprasīt aizdevumu pirms termiņa vienīgi kredītiestādes likvidācijas gadījumā un viņa prasība tiek apmierināta pēc visu citu kreditoru prasību, bet pirms akcionāru prasību apmierināšanas. Šā likuma 36.pantā tika regulēta subordinētā kapitāla izmantošana – „kredītiestādes pašu kapitāla aprēķinos subordinētā kapitāla daļa nedrīkst pārsniegt 50 procentus no šā likuma 1.panta 7.punkta a) un b) apakšpunktā minēto pašu kapitāla elementa kopsummas. Subordinētā kapitāla daļa pakāpeniski samazināma vismaz pēdējos piecus gadus pirms aizdevuma

atmaksāšanas termiņa". Ar 2007.gada 22.februāra grozījumiem likumā šīs definīcijas no Kredītiestāžu likuma izslēgtas.

Šobrīd subordinētais kapitāls definēts vienīgi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2007.gada 2.maija noteikumos Nr. 60 „Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi”.

[1.10] Kredītiestāžu likuma 1.panta 59.punkts definē pakārtotās saistības kā „saistības, kas kredītiestādei rodas no aizdevuma (neatkarīgi no noslēgtā darījuma veida) un kas, pamatojoties uz noslēgto līgumu ar kredītiestādi, aizdevējam dod tiesības atprasīt aizdevumu pirms termiņa tikai kredītiestādes maksātnespējas vai likvidācijas gadījumā un tikai pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, bet pirms akcionāru prasījumu apmierināšanas”. No minētā izriet, ka Kredītiestāžu likumā likumdevējs terminu „aizdevums” lietojis plašākā nozīmē, paredzot, ka pakārtotās saistības kredītiestādei var rasties dažādu darījumu rezultātā. Tas varētu būt aizdevums saskaņā ar Civillikuma 1934.pantu, kad kredītiestāde ar aizdevēju slēdz līgumu par ieguldījumu subordinētajā kapitālā, vai arī cita veida darījums, kura rezultātā klienta noguldījums bankā tiek izmantots tās otrā vai trešā līmeņa kapitālā (subordinētajā kapitālā vai pakārtotās saistībās).

Šāds secinājums izriet arī no Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2007.gada 2.maija noteikumiem Nr. 60 „Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi”, t.i., ka pakārtotās saistības vai subordinēto kapitālu var veidot ne tikai aizdevumi bankai, bet arī noguldījumi.

Pat tad, ja Papildu vienošanos tomēr uzskatītu par Līguma pārjaunojumu, šis apstāklis būtu zaudējis jebkādu juridisku nozīmi, jo pēc AS „Parex banka” licences anulēšanas un pārveidošanas par komercsabiedrību, kura neveic kredītiestādes darbību, AS „Reverta” nav subordinēta kapitāla.

Tādējādi Papildu vienošanās ir izbeidzama, jo saskaņā ar Civillikuma 1519.pantu no vienošanās par noguldījuma izmantošanu bankas subordinētajā kapitālā izrietošās tiesības nedrīkstēja pāriet uz līdzējas AS „Parex banka” tiesību pēcinieci AS „Reverta”, kuras darbība nav saistīta ar kredītiestādes darbību.

Subordinācijas galvenā būtība ir tāda, ka pirms termiņa šos līdzekļus drīkst saņemt vienīgi tad, ja kapitāla pietiekamības prasības tiek izpildītas arī bez tiem un to ar savu atļauju apliecina Finanšu un kapitāla tirgus komisija. Ja uz līdzekļu pieņēmēju neattiecas kapitāla pietiekamības prasības, nepastāv subordinētais kapitāls un līdz ar to izbeidzas īpašumam noteiktais aprobežojums.

[1.11] Termiņnoguldījuma atrašanās pie AS „Reverta”, kurai nav licences kredītiestādes darbībai, ir pretēja Kredītiestāžu likuma 1. un 9.pantam, kā arī 126.panta trešajai daļai un veicina izvairīšanos no noguldījumā izvietoto finanšu līdzekļu izmaksas noguldītājam pirms bankas licences anulēšanas.

[1.12] Prasība pamatota ar Civilprocesa likuma 1., 6., 127., 128., 129. un 130.pantu, Civillikuma 1., 4., 1415., 1519., 1592., 1867. un 1874.pantu, Kredītiestāžu likuma 1., 7., 8., 9., 11., 27., 59.1, 67., 69. un 126.pantu, Komerclikuma 345.pantu, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likuma 5., 6. un 7.pantu, kā arī Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2007.gada 2.maija noteikumu Nr. 60 „Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi” 343. un 343.1 punktu.

[2] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013.gada 29.maija spriedumu [pers. A] prasība pret AS „Reverta” apmierināta.

Izbeigts 2008.gada 12.maijā starp [pers. B] un AS „Parex banka” noslēgtais Līgums, kā arī izbeigta 2008.gada 13.maijā noslēgtā Papildu vienošanās.

No AS „Reverta” [pers. A] labā piedzīta termiņa noguldījuma pamatsumma [summa] EUR, valsts nodeva 10 687,23 EUR, ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi 4,70 EUR un ar lietas vešanu saistītie izdevumi – izdevumi advokāta palīdzības samaksai 18 150 EUR.

[3] Izskatījusi lietu sakarā ar AS „Reverta” iesniegto apelācijas sūdzību, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta ar 2016.gada 13.jūnija spriedumu apmierinājusi [pers. A] prasību pret AS „Reverta” par termiņnoguldījuma piedziņu, piedzenot no AS „Reverta” [pers. A] labā termiņnoguldījuma pamatsummu [summs] EUR, valsts nodevu 10 687,23 EUR, ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus 4,70 EUR un izdevumus par advokāta sniegto palīdzību 18 150 EUR.

Izbeigta tiesvedība [pers. A] prasībā pret AS „Reverta” par Līguma un Papildu vienošanās izbeigšanu.

Spriedums pamatots ar šādiem argumentiem.

[3.1] Civillikuma 1867.pantā noteikts, ka katru saistību tiesību var atcelt, pārvēršot to jaunā, ar dalībnieku sevišķu līgumu, ko sauc par pārjaunojumu. Civillietu tiesu palāta atzīst, ka 2008.gada 19.jūnijā starp [pers. B] un prasītāju [pers. A] noslēgtais dāvinājuma līgums ir Līguma un Papildu vienošanās pārjaunojums.

Saskaņā ar Civillikuma 1879.pantu ar pārjaunojumu agrākā kreditora vietā iestājas jauns, ja pirmais nodod savu prasījumu otram un parādnieks atzīst to par savu kreditoru.

Lietā nav strīda, ka kopš 2008.gada jūnija atbildētāja termiņdepozīta procentus izmaksājusi prasītājam, kā arī sūtījusi tam visus paziņojumus, kas saistīti ar Līgumu un Papildu vienošanos. Turklāt arī AS „Parex banka” atzinusi prasītāju par savu kreditoru (sk. *AS „Parex banka” 2009.gada 21.aprīļa vēstuli Nr. 2.-06/366 (Lietas 1.sēj. 34.lp.)*).

Tādējādi, pretēji atbildētājas paustajam viedoklim, lietā nepastāv Civilprocesa likuma 223.panta 2.punktā noteiktais pamats tiesvedības izbeigšanai, jo [pers. A] ir prasījuma tiesības pret AS „Reverta.”

[3.2] Lietā pastāv strīds par līdzēju nodibināto tiesisko attiecību juridisko dabu un tiesiskajām sekām.

[3.2.1] Civillietu tiesu palāta atzīst, ka starp [pers. B] un AS „Parex banka” noslēgtais Līgums un Papildu vienošanās nav atzīstams par aizdevuma līgumu Civillikuma izpratnē, pretēji tam kā to uzskata atbildētāja.

Termiņdepozīts ir sinonīms terminam „termiņnoguldījums uz noteiktu laiku”, savukārt termins „noguldījums” ir definēts Kredītiestāžu likuma 1.panta 6.punktā – naudas līdzekļu glabāšana kredītiestādes kontā noteiktu vai nenoteiktu laiku ar vai bez procentiem. Noguldījumu veidus noteic Kredītiestāžu likuma 67.pants.

No minētā izriet, ka noguldījums kredītiestādē ir specifisks darījums, kas nodibina tiesiskās attiecības starp kredītiestādi un klientu.

Atbilstoši Finanšu nodrošinājuma likuma 8.panta pirmajai daļai īpašuma tiesību pāreja nenotiek, ja līgumā par to nav ietverts nepārprotams noteikums. Līdz ar to finanšu līdzekļu īpašnieks ir klients.

[3.2.2] Civillietu tiesu palāta atzīst, ka Papildu vienošanās, kas noteica, ka termiņdepozīts tiks izmantots kā AS „Parex banka” subordinētais kapitāls, nemainīja Līguma juridisko dabu.

Noslēdzot Papildu vienošanos, klients piekrita, ka noguldījums tiks izmantots Bankas kapitāla pietiekamības aprēķinos atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem uz laiku, kas paredzēts vienošanās noteikumos.

[3.2.3] Ne Līgumā, ne Papildu vienošanās tekstā termins „subordinētais kapitāls” nav definēts. Laikā, kad tika noslēgta Papildu vienošanās subordinētais kapitāls tika regulēts Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2007.gada 2.maija noteikumos Nr. 60 „Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi”, kuri noteica kredītiestādes pašu kapitāla aprēķināšanas kārtību.

Novērtējot šos noteikumus kontekstā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likuma 4. un 8.pantu, secināms, ka tie nebija saistoši Bankas klientiem, t.i., arī prasītājam. Noteikumi bija saistoši kredītiestādei AS „Parex banka” līdz 2012.gada 15.martam, kad tika anulēta Bankai izsniegtā licence kredītiestādes darbībai.

[3.2.4] Atbilstoši Civillikuma 1470.pantam līguma priekšmetu puses nevar pārgrozīt pat savstarpēji vienojoties, līdz ar to noguldījums nevar pārtapt par aizdevuma līgumu. Turklāt subordinētais kapitāls var veidoties ne tikai no aizdevuma tiesiskajām attiecībām.

No Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2007.gada 2.maija noteikumu Nr. 60 „Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi” 341., 343.¹ un 351.punkta, kā arī Kredītiestāžu likuma 1.panta 59.punkta izriet, ka kredītiestādes pakārtotās saistības var veidot gan otrā, gan trešā līmeņa kapitāls, tātad kredītiestādes pakārtotās saistības var veidoties no dažādiem darījumu veidiem – tas var būt gan aizdevuma līgums Civillikuma 1934.panta izpratnē, gan arī klienta noguldījums bankā, kas tiek izmantots kā subordinētais kapitāls.

Turklāt arī Noguldījumu garantiju likuma 17.panta 10.punktā (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2015.gada 1.jūlijam) noteikts, ka garantētā atlīdzība netiek izmaksāta par noguldījumiem, kas saskaņā ar likumu veido noguldījumu piesaistītāja pašu kapitālu. Minētais apliecina, ka pašu kapitālu var veidot arī noguldījumi.

[3.3] Ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padomes 2012.gada 15.marta lēmumu Nr. 74 tika dota atļauja AS „Parex banka” reorganizācijai, anulējot Bankas licenci kredītiestādes darbībai un pārreģistrējot to par komercsabiedrību, kuras darbība nav saistīta ar kredītiestādes darbību.

Ar Uzņēmumu reģistra 2012.gada 10.maija lēmumu Nr. 6-12/65776 AS „Parex banka” pārveidota par AS „Reverta”.

Atbilstoši Kredītiestāžu likuma 126.panta trešajai daļai kredītiestādes reorganizācija par citu, ar kredītiestāžu darbību nesaistītu komercsabiedrību iespējama tikai pēc Finanšu un kapitāla tirgus komisijas atļaujas, kas tiek izsniegta, ja kredītiestāde ir izpildījusi visas fiksētās saistības pret noguldītājiem. Tādējādi pirms atteikšanās no licences kredītiestādes darbībai Bankai bija jāizmaksā visi noguldījumi.

[3.4] No Kredītiestāžu likuma, Finanšu instrumentu tirgus likuma, kā arī Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2007.gada 2.maija noteikumiem Nr. 60 „Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi” izriet, ka subordinētais kapitāls ir tiesību institūts, kas raksturīgs tikai kredītiestādēm un tām Latvijas Republikā reģistrētajām ieguldījumu brokeru sabiedrībām, kurām piemērojamas kapitāla pietiekamību regulējošās prasības.

Civillietu tiesu palāta atzīst, ka no 2012.gada 15.marta, kad tika anulēta Bankai izsniegtā licence, termiņdepozīta izmantošana vairs nebija iespējama. AS „Reverta” netika piešķirts kredītiestādes statuss, un tā nevarēja izmantot prasītāja termiņdepozītu atbilstoši līgumam – kā Bankas subordinēto kapitālu, jo tās darbību neregulē Kredītiestāžu likums, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas vai Latvijas Bankas izdotie normatīvie akti, bet gan Komerclikums.

[3.5] AS „Parex banka” 2011.gada pārskats satur pielikumu „Risku pārvaldība” un tajā ietvertos aprēķinus par Bankas un koncerna kapitāla pietiekamības rādītājiem saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas prasībām. Arī AS „Reverta” 2012.gada pārskats satur

pielikumu „Risku pārvaldība”, bet tas nesatur kapitāla pietiekamības aprēķinus vai citas atsauksmes uz otrā vai trešā līmeņa kapitālu.

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas prasības attiecībā uz kapitāla pietiekamības rādītājiem nav saistošas AS „Reverta”. Tai ir saistoši Grāmatvedības padomes 2004.gada 5.februāra izdotie Latvijas grāmatvedības standarti Nr. 1 „Finanšu pārskata sagatavošanas pamatnostādnes” (redakcijā, kas bija spēkā no 2004.gada 5.februāra līdz 2013.gada 22.maijam). Šajos standartos doti norādījumi par pašu kapitāla sastāva atspoguļošanu komercsabiedrības grāmatvedībā, taču tajos nav norādes, ka pašu kapitālu veidotu subordinētais kapitāls. Tajos noteikts, ka bilancē pašu kapitālu sadala posteņos, atsevišķi uzrādot akcionāru (dalībnieku) ieguldītos līdzekļus, nesadalīto peļņu, no peļņas veidotās rezerves un kapitāla uzturēšanas korekciju jeb pārvērtēšanas rezerves.

No tā izriet, ka AS „Reverta” pašu kapitālā nav iekļauts prasītāja termiņdepozīts, līdz ar to uzskatāms, ka AS „Reverta” neizmanto prasītāja termiņdepozītu atbilstoši līgumam.

[3.6] Atbildētāja atsaukusies uz Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8.pantu. Tā kā lietā nav strīda par to, ka AS „Reverta” arī pēc reorganizācijas pabeigšanas 2012.gada maijā turpināja pildīt līgumu daļā par procentu aprēķināšanu un izmaksu, tad uzskatāms, ka AS „Reverta” ir atzinusi no Līguma izrietošās saistības.

[3.7] Līguma izpildes termiņš ir iestājies 2015.gada 12.maijā, tādējādi [pers. A] prasība apmierināma daļā par termiņnoguldījuma [summa] EUR piedziņu.

[3.8] Tā kā prasītājs ir atteicies no prasības daļā par Līguma un Papildu vienošanās izbeigšanas, atbilstoši Civilprocesa likuma 223.panta 4.punktam tiesvedība šajā prasības daļā ir izbeidzama.

[4] Atbildētājas AS „Reverta” pilnvarotais pārstāvis zvērināts advokāts Agris Bitāns iesniedzis kasācijas sūdzību par spriedumu prasības apmierinātajā daļā, lūdzot to atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

[4.1] Tiesa nav ņemusi vērā atbildētājas norādītos apsvērumus par valsts atbalstu, kā arī nav piemērojusi Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8.pantu, kas ir patstāvīgs pamats sprieduma atcelšanai.

[4.2] Satversmes tiesa ar 2015.gada 13.oktobra spriedumu lietā Nr. 2014-36-01 ir atzinusi Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta pirmo daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam. Tā kā šī lieta tika ierosināta, pamatojoties uz [pers. C] pieteikumu, tad atzīstams, ka Satversmes tiesa ne tikai pārbaudīja šīs tiesību normas tiesiskumu, bet arī atzina valsts atbalsta regulējuma attiecināmību uz šo lietu saistībā ar AS „Parex banka”.

Līgums un tā būtība atbilst Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta saturam. To *ex professo* konstatējusi arī Satversmes tiesa, norādot, ka „apstrīdētā norma aizliedz komercsabiedrībai komercdarbības atbalsta saņemšanas laikā pildīt pakārtotās saistības, tostarp uzkrāt, aprēķināt un izmaksāt procentus par aizdevumu, kas aizdevējam dod tiesības, pamatojoties uz noslēgto darījumu ar komercsabiedrību, atprasīt aizdevumu pirms termiņa tikai tās maksātspējas vai likvidācijas gadījumā un pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, taču pirms dalībnieku vai akcionāru prasījumu apmierināšanas. Naudas summa, kas noguldīta saskaņā ar Termiņdepozīta līgumiem, ir uzskatāma par aizdevumu Komerccarbības atbalsta kontroles likuma izpratnē. Savukārt apstrīdētā norma pieteikumu iesniedzējiem uz laiku, kamēr tiek sniegts valsts atbalsts, liedz realizēt prasījuma tiesības uz procentu ienākumu saņemšanu no minētā aizdevuma. [...] Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesības.”

Iepriekš norādītos apstākļus apelācijas instances tiesa spriedumā vispār nav vērtējusi, tādējādi pieļaujot Satversmes tiesas likuma 32.panta otrās daļas pārkāpumu.

[4.3] Tiesa nav ņēmusi vērā atbildētājas norādītos apsvērumus un argumentus par Eiropas Savienības (turpmāk arī – ES) glābšanas un pārstrukturēšanas valsts atbalsta tiesību noteikumiem. Tiesa nav piemērojusi Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk arī – LESD) 107.pantu un tālākos pantus, kā arī tiem pakārtotu tiesību aktu noteikumus, tostarp Eiropas Komisijas (turpmāk arī – EK) pieņemto lēmumu attiecībā uz valsts atbalsta piešķiršanu atbildētājai noteikumus kopsakarā ar Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8.pantu.

[4.3.1] ES vispārīgie valsts atbalsta noteikumi ietverti LESD 107. un 108.pantā, kas aizliedz piešķirt valsts atbalstu, izņemot gadījumus, kad tas atbilst LESD un tam pakārtoto tiesību aktu noteikumiem.

[4.3.2] Latvija 2008.gada novembrī paziņoja EK par glābšanas pasākumu kopumu atbildētājas labā. EK uz laiku apstiprināja pasākumus, pamatojoties uz Latvijas apņemšanos iesniegt restrukturizācijas plānu. Ar 2010.gada 15.septembra lēmumu Nr. C 26/2009 (ex N 289/2009) attiecībā uz valsts atbalstu, ko Latvija plāno īstenot sakarā ar AS „Parex banka” restrukturizāciju EK apstiprināja atbildētājas restrukturizācijas plānu (turpmāk arī – EK 2010.gada 15.septembra lēmums). EK 2012.gada 10.augustā apstiprināja grozījumus trīs saistībām, kas iekļautas EK 2010.gada 15.septembra lēmumā.

Savukārt 2014.gada aprīlī EK pieņēma lēmumu uzsākt formālu izmeklēšanas procedūru par papildu valsts atbalsta pasākumiem atbildētājai, kuras rezultātā EK 2014.gada 9.jūlijā pieņēma lēmumu Nr. 2015/162 par valsts atbalstu SA.36612 (2014/c) (ex. 2013/NN), ko Latvija īstenojusi attiecībā uz Banku, apstiprinot papildu valsts atbalsta pasākumus atbildētājai un AS „Citadele banka” (turpmāk arī – EK 2014.gada 9.jūlija lēmums).

Minētajos lēmumos EK īstenoja „sloga sadales” principu attiecībā uz atbildētāju. EK 2010.gada 15.septembra lēmumā ietverts „sloga sadales” princips ar atsaucēm uz 2009.gada Pārstrukturēšanas paziņojuma 3.nodaļu un 2009.gada Samazinātas vērtības aktīvu paziņojuma 5.2.nodaļu. EK 2010.gada 15.septembra lēmuma 148.paragrāfā skaidri noteikts, ka „iepriekšējās bankas akcionāru subordinētie aizdevumi Parex bankā būs sekundāras saistības. Parex bankas aktīvu likvidēšana pamatscenārija gadījumā neparedz, ka tiktu saņemti pietiekami ieņēmumi, lai papildus bankas pirmās kārtas saistībām segtu arī sekundāras saistības. Tā kā subordinēto aizdevumu termiņš ir 2015.–2018.gads un valsts atbalsta Parex bankas kapitālu tikai [...], tajā pašā laikā saņemot adekvātu atlīdzību par valsts noguldījumiem, subordinētā parāda turētāji visticamāk cietīs zaudējumus attiecībā uz kapitālu, ko viņi ir ieguldījuši [...]”

No minētā izriet, ka EK, pieņemot 2010.gada lēmumu, paļāvās, ka atbildētāja neizmaksās pārmantoto pakārtoto (subordinēto) aizdevumu pamatsummas pakārtotajiem kreditoriem, tostarp arī attiecībā uz prasītāju.

Savukārt EK 2014.gada 9.jūlija lēmumā jau skaidri un nepārprotami noteikts, ka, ievērojot „sloga sadales” principu, Latvijai ir saistošs pienākums nodrošināt, ka atbildētāja neizmaksā pārmantoto pakārtoto (subordinēto) aizdevumu pamatsummu pakārtotajiem kreditoriem, kas nav Latvijas valsts vai Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka, tātad arī attiecībā uz prasītāju.

[4.3.3] Minētie EK lēmumi ar tajos ietvertajām „sloga sadales” prasībām attiecībā uz atbildētāju ir saistoši Latvijai saskaņā ar LESD 288.panta ceturtās daļas noteikumiem. Tādējādi apelācijas instances tiesa, apmierinot prasību, kā Latvijas valsts varas orgāns, radījusi EK 2010.gada 15.septembra lēmuma un EK 2014.gada 9.jūlija lēmuma, kā arī LESD 107.panta un tālāko pantu potenciālu pārkāpumu.

[4.3.4] Turklāt jebkurš valsts atbalsta pasākums ir jāpaziņo Eiropas Komisijai atbilstoši LESD 108.panta trešajai daļai un Padomes Regulas (EK) Nr. 659/1999 (1999.gada 22.marts), ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus Līguma par Eiropas Savienības darbību 108.panta piemērošanai (turpmāk arī – Regula Nr. 659/1999), kā arī Padomes Regulas (ES) Nr. 2015/1589 (2015.gada 13.jūlijs), ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus Līguma par Eiropas Savienības darbību 108.panta piemērošanai (turpmāk arī – Regula Nr. 2015/1589) 2.pantam, lai saņemtu tā apstiprinājumu. Tie nedrīkst stāties spēkā pirms EK atļaujas saņemšanas. Tā kā ES dalībvalstu nacionālajām tiesām ir saistoši minētie noteikumi, tad Civillietu tiesu palāta, apmierinot prasību, radījusi vēl vienu ES valsts atbalsta noteikumu pārkāpumu, nostādot prasītāju labvēlīgākā stāvoklī, nekā tas būtu gadījumā, ja valsts atbalsts atbildētājam nebūtu piešķirts un tā tiktu atzīta par maksātnespējīgu.

[4.4] Tiesa spriedumā ir nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Civillikuma 1867. un 1879.pantu, kā arī nepamatoti nav piemērojusi Civillikuma 1874.pantu.

[4.4.1] Tiesa atzinusi, ka 2008.gada 19.jūnijā starp [pers. B] un [pers. A] noslēgtais dāvinājuma līgums ir atzīstams par Līguma pārjaunojumu, jo atbildētāja ir atzinusi prasītāju par savu kreditoru. Tādējādi, tiesas ieskatā, sākotnējais kreditors [pers. B] esot aizstāta ar kreditoru prasītāja personā. Nonākot pie šādiem secinājumiem, tiesa ir nepareizi piemērojusi Civillikuma pantus, kas regulē pārjaunojuma līgumu. Civillikuma 1867.pants skaidri noteic, ka katru saistību tiesību var atcelt, pārvēršot to jaunā, ar dalībnieku sevišķu līgumu, ko sauc par pārjaunojumu. Tiesa nav piemērojusi Civillikuma 1874.pantu, kas skaidri norāda, ka „pārjaunojums nekad nav pieņemams pats par sevi, un nodoms noslēgt par to līgumu pusēm noteikti jāizsaka, vai vismaz tam jābūt neapšaubāmi redzamam no apstākļiem”. Tātad, lai konstatētu pārjaunojuma esību, ir jākonstatē skaidra pušu griba noslēgt pārjaunojuma līgumu.

[4.4.2] Spriedumā nav argumentēts, kā dāvinājuma līgums starp [pers. B] un prasītāju var radīt līgumisko attiecību pārjaunojumu ar trešo personu – atbildētāju. Atbilstoši Civillikuma 1512.pantam šādam pārjaunojumam būtu nepieciešams triju personu saskanīgs gribas izpaudums, kas konkrētajā gadījumā nav noticis. Līdz ar to tikai ar [pers. B] un prasītāja gribas izteikumu dāvinājuma līgumā (bez tiesas un nepārprotamas atbildētājas gribas pārjaunot līgumiskās attiecības) varēja notikt vienīgi [pers. B] prasījuma tiesību pret atbildētāju cesija prasītājam.

[4.4.3] Nepamatoti ir tiesas argumenti par to, ka pārjaunojuma līguma esību apstiprina apstākļi, ka, sākot no 2008.gada jūnija, atbildētāja līgumā noteiktos procentu maksājumus pārskaitījusi uz prasītāja norādītajiem norēķinu kontiem, kā arī visus paziņojumus un informāciju, kas saistīta ar Līgumu, sūtījusi tikai prasītājam. Minētais nerada pamatu secinājumam, ka atbildētāja būtu atzinusi prasītāju par savu kreditoru – dalībnieks līgumā un dalībnieks maksājuma saistībā ir dažādi institūti.

[4.4.4] Atzīstams, ka faktiski starp [pers. B] un [pers. A] noslēgtais dāvinājuma līgums atbilstoši Civillikuma 1914.pantam ir uzskatāms par prasījumu tiesību bezatlīdzības cesiju. Ar cesiju pāriet tikai prasījuma tiesība, nevis pati saistība, t.i., cesionārs nekļūst par noslēgtā līguma dalībnieku. Līdz ar to ir likumsakarīga atbildētāja rīcība maksājumus un saraksti par prasījuma tiesību apmēru veikt nevis ar līguma pusi – [pers. B], bet gan ar pusi maksājumu saistībā – prasītāju.

[4.5] Ņemot vērā 4.4.punktā minēto, tiesa kļūdaini atzinusi, ka [pers. A] ir subjektīvas tiesības celt prasību par savas mātes [pers. B] noslēgtā Līguma un Papildu vienošanās izbeigšanu. Proti, Līgums pēc būtības ir aizdevuma līgums (noguldītājs aizdod naudas līdzekļus bankai), savukārt ar aizdevuma līgumu aizdotie naudas līdzekļi tiek nodoti īpašumā ar

pienākumu atdot saņemto noteiktā termiņā. Saskaņā ar Līgumu piemītošās prasījuma tiesības automātiski nenodrošina īpašuma tiesības, bet gan nodrošina vienīgi prasījuma tiesības. To apliecina Civillikuma 1992.pantā tieši noteiktais, ka irregulārais glabājums no likuma viedokļa kļūst par aizdevumu. Tā kā [pers. B] nodeva atbildētājam īpašuma tiesības uz noguldītajiem naudas līdzekļiem, tad līdz ar to viņai pašai vairs nebija īpašuma tiesības uz šiem naudas līdzekļiem un viņa tās nevarēja nodot tālāk.

Līdz ar to dāvinājuma līguma priekšmets ir prasījuma tiesību nodošana. Saskaņā ar Civillikuma 1918.pantu, ja dāvinājuma priekšmets ir prasījumi, tad tiesība uz tiem pāriet uz apdāvināto uz cesijas pamata no tā laika, kad dāvinājums atzīstams par notikušu. Savukārt cesijas līguma rezultātā saskaņā ar Civillikuma 1800.pantu uz cesionāru pāriet tikai un vienīgi prasījuma tiesība, bet ne pati līgumiskā attiecība, no kuras šī saistība izriet. Šādu tiesisko attiecību izvērtējumu apstiprina Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas prakse citās lietās (Nr. C04424611, Nr. C04423911, Nr. C04333212).

[4.6] Apelācijas instances tiesa spriedumā nav norādījusi atšķirību starp noguldījuma līgumu un aizdevuma līgumu, nenoskaidrojot šo līgumu juridisko dabu un būtiskās sastāvdaļas, tādējādi nonākot pie nepamatota secinājuma, ka Līgums nav uzskatāms par aizdevuma līgumu Civillikuma izpratnē.

[4.6.1] Līguma priekšmets ir darbība, kas izpaužas kā naudas līdzekļu nodošana atbildētājas glabājumā, atbildētājam izsakot savu piekrišanu šo glabājumu veikt. Līdz ar to strīdus līgumā izteiktais līguma priekšmets atbilst glabājuma līguma jēdzienam, kas izriet no Civillikuma 1968.panta. Tādējādi bija piemērojams Civillikuma 1992.pants, kas noteic, ja glabājuma priekšmets ir atvietošanas lietas un glabātājam vēlāk dod tiesību tās izlietot pēc sava ieskata, tad glabājuma līgums no tā laika, kad tāda tiesība dota, pārvēršas par aizdevumu.

Savukārt Civillikuma 1934.pants noteic, ka ar aizdevuma līgumu jāsaprot zināma daudzuma atvietojamu lietu nodošana īpašumā, ar pienākumu atdot saņemto tādā pašā daudzumā un tādas pašas šķiras un labuma lietās.

Tādējādi noguldījumi būtu uzskatāmi par irregulāriem glabājuma līgumiem, kam piemērojamas aizdevuma līguma normas. Uz minēto norāda arī prof. K. Torgāna paustās atziņas: „Bankas un noguldītāja attiecības ir vērtējamas, vai nu kā klienta aizdevums bankai ar saistību maksāt procentus, vai arī tas ir bankas konta līgums, kurā skatāmi gan aizdevuma, gan pilnvarojuma elementi” (*Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Aut. kol. prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans īpašums, 1998, 395.lpp.*).

Arī Augstākās tiesas Senāta 1996.gada 30.oktobra spriedumā lietā Nr. SKC-151/1996 apstiprinātas iepriekš minētās atziņas, t.i., ka naudas līdzekļu noguldīšana bankas depozīta veidā ir uzskatāma par aizdevumu, jo šajā līgumiskajā attiecībā ir divi būtiski priekšnoteikumi: noteikta naudas summa un noguldījuma termiņš.

[4.6.2] Apelācijas instances tiesa spriedumā atsaukusies uz Finanšu un kapitāla tirgus komisijas noteikumiem Nr. 60 „Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi”, kas no 2007.gada 11.maija definē subordinētā kapitāla jēdzienu. Līdz 2007.gada 22.februārim šo jēdzienu definēja Kredītiestāžu likuma 1.panta 8.punkts. Subordinētā kapitāla termina izpratne šajos normatīvajos aktos ir savstarpēji atbilstoša un laika gaitā nav mainījusies. Subordinētais kapitāls definēts kā kapitāls, ko kredītiestāde aizņemas uz noteiktu laiku un kam noteikti vairāki citi aprobežojumi.

Arī Kredītiestāžu likuma pašreizējā redakcijā ietvertā pakārtoto saistību definīcija (kas ir plašāks jēdziens par subordinētajām saistībām un subordinēto kapitālu) *expressis verbis* noteic,

ka tās ir saistības, kas kredītiestādei rodas no aizdevuma, turklāt neatkarīgi no noslēgtā darījuma veida. Šāds skaidrojums jau normatīvā akta līmenī pieļauj, ka kredītiestāde var aizņemt finansu resursus dažādu darījumu rezultātā (tajā skaitā, pieņemot noguldījumus vai, piemēram, realizējot emitētās obligācijas).

[4.6.3] Būtiski norādīt, ka Satversmes tiesa lietā, kas tika ierosināta, pamatojoties uz [pers. C] pieteikumu, atzina, ka atbilstoši Komerccarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta pirmajai daļai naudas summa, kas noguldīta saskaņā ar termiņdepozīta līgumiem, ir uzskatāma par aizdevumu (sk. *Satversmes tiesas 2015.gada 13.oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15.punktā*).

[4.7] Tiesa spriedumā nepamatoti atsaukusies uz Noguldījumu garantiju likumu un Finanšu nodrošinājuma likumu, jo šie normatīvie akti nav attiecināmi uz konkrēto lietu.

[4.8] Spriedumā Civillietu tiesu palāta atsaukusies uz Kredītiestāžu likuma 126.panta trešo daļu, kas uzliek pienākumu kredītiestādei, veicot reorganizāciju un pārreģistrējot to par citu, ar kredītiestādes darbību nesaistītu komercsabiedrību, saņemt Finanšu un kapitāla tirgus komisijas atļauju, kas izsniedz atļauju tikai gadījumā, ja kredītiestāde ir izpildījusi visas kredītiestādes grāmatvedības reģistrā fiksētās saistības pret noguldītājiem.

Lietā nav strīda par to, ka atļauja no Finanšu un kapitāla tirgus komisijas tika saņemta. Savukārt brīdī, kad kredītiestādes licence tika anulēta, noguldījumi jau ar Papildu vienošanās noslēgšanu bija kļuvuši par subordinēto aizdevumu. Tādējādi kompetenta iestāde ir secinājusi, ka tiesību normas par noguldījuma atmaksu neattiecas uz Līgumu, t.i., [pers. A] nav noguldītājs attiecībā pret atbildētāju, un Līgumā minētie naudas līdzekļi nav uzskatāmi par noguldījumiem Kredītiestāžu likuma 1.panta 6.punkta izpratnē un uz tiem neattiecas 126.panta trešās daļas noteikumi (sk. *Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2012.gada 6.marta izziņas 2.9.–2.16.punktā, lietas 2.sēj. 132.–133.lp.*).

Turklāt Finanšu un kapitāla tirgus komisija izziņā arī norādījusi to, ka termiņdepozītu, kas tiek izmantots kā Bankas subordinētais kapitāls, atbildētāja ir tiesīga izmantot kā subordinēto aizdevumu.

Arī Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 6.septembra lēmumā lietā Nr. SKA-618/2012 secināts, ka kredītiestādes reorganizācija un tās licences anulēšana pati par sevi nav pietiekams iemesls noguldījumu subordinētajā kapitālā izbeigšanai un atmaksai. Tas izriet gan no subordinētā kapitāla ļoti ierobežotajiem atmaksas nosacījumiem, gan arī no Kredītiestāžu likuma 126.panta trešās daļas.

[4.9] Ja apelācijas instances tiesai bija šaubas par ES atbalsta noteikumu iztulkošanu un piemērošanu, tad tai bija nepieciešams vērsties Eiropas Savienības Tiesā (turpmāk arī – EST) ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

Atbildētāja arī norādīja apelācijas instances tiesai uz iespēju izmantot Regulas Nr. 659/1999 23.^a pantā noteiktās tiesības, lai piemērotu LESD 107.panta 1.punktu un 108.pantu, lūgt EK sniegt informāciju, kas ir tās rīcībā, vai atzinumu par jautājumiem saistībā ar ES valsts atbalsta noteikumu piemērošanu.

Papildus atbildētāja lūdza pieaicināt lietā Finanšu ministriju saskaņā ar Civilprocesa likuma 89.pantu kā institūciju, kas piedalās procesā atzinuma došanai.

Visus minētos lūgumus tiesa spriedumā nav vērtējusi.

[4.10] Tiesa ir pārsniegusi prasības robežas un grozījusi prasītāja prasību apelācijas instancē. Prasība apmierināta, pamatojot to ar noguldījuma atmaksas termiņa iestāšanos, lai gan šāda prasība nebija celta. Tādējādi tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 192. un 418.pantu.

[5] Prasītāja [pers. A] pārstāvis zvērināts advokāts Uģis Grūbe iesniedzis paskaidrojumus sakarā ar kasācijas sūdzību, lūdzot to noraidīt, bet Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas spriedumu atstāt negrozītu.

[6] Augstākajā tiesā 2016.gada 28.novembrī saņemts EK pieteikums iestāties lietā kā *amicus curiae*, ar mērķi nodrošināt ES tiesību valsts atbalsta jomā, īpaši LESD 107. un 108.panta, vienveidīgu piemērošanu.

Pieteikumā norādīts, ka saskaņā ar Regulas Nr. 2015/1589 29.panta 2.punktu EK plāno iesniegt rakstiskus apsvērumus LESD piemērošanai.

[7] Ar Augstākās tiesas 2016.gada 15.decembra rīcības sēdes lēmumu lietā ierosināta kasācijas tiesvedība sakarā ar atbildētājas AS „Reverta” pārstāvja zvērināta advokāta Agra Bitāna kasācijas sūdzību. Augstākā tiesa apmierinājusi EK pieteikumu, pieaicinot to kasācijas instances tiesas procesā atzinuma sniegšanai lietā.

[8] EK iesniegusi lietā apsvērumus saistībā ar AS „Reverta” iesniegto kasācijas sūdzību.

[8.1] EK 2010.gada 15.septembrī apstiprināja Bankas Pārstrukturēšanas plānu, kā rezultātā AS „Parex banka” tika sadalīta divās daļās – AS „Citadele banka”, kas pārņēma visus pamatdarbības aktīvus un atsevišķus ar pamatdarbību nesaistītus aktīvus, un AS „Reverta”, kas pārņēma ar pamatdarbību nesaistītus aktīvus un ieņēmumus nenesošos aktīvus.

[8.2] Attiecībā uz Latvijas valsti, pamatojoties uz LESD 108.panta 2.punktu un Regulas Nr. 659/1999 7.panta 3.punktu, tika pieņemts EK 2010.gada 15.septembra lēmums, kurā tika noteikts un apstiprināts Bankai sniedzamais valsts atbalsta apjoms. Tomēr Latvijas valsts pārsniedza lēmumā norādīto valsts atbalsta apjomu, tādējādi 2013.gada 1.oktobrī iesniedza EK lūgumu EK 2010.gada 15.septembra lēmuma grozījumiem.

Ar EK 2014.gada 9.jūlija lēmumu Komisija apstiprināja atbalsta pasākumus, ņemot vērā saistības, kuras Latvijas Republika apņēmas pildīt. Šīs saistības ietvēra adekvātas „sloga sadales” piemērošanu attiecībā uz subordinētajiem kreditoriem un akcionāriem („sloga sadale” ir pamatnoteikums, lai EK varētu apstiprināt valsts atbalsta pasākumu kādai bankai).

No EK 2014.gada 9.jūlija lēmuma izriet, ka Latvijas Republika apņēmas nevienam subordinētajam kreditoram un akcionāram, kas nav pati Latvijas valsts, nemaksāt procentus, dividendes vai obligāciju kuponus par esošajiem kapitāla instrumentiem, ne arī ļaut tiem izmantot saistītas pirkuma iespējas tiesības, līdz AS „Citadele banka” un AS „Reverta” piešķirtais valsts atbalsts nebūs pilnīgi atmaksāts. Tāpat Latvija apņēmas neatmaksāt piešķirtos, vēl neatmaksātos kredītus (pamatsummu) iepriekšējiem Bankas vairākuma akcionāriem, to radniekiem un citām personām, kas bija piešķirušas subordinētus aizdevumus, līdz nebūs atmaksāts viss sniegtais valsts atbalsts.

[8.3] EK norāda, ka iepriekš minētais attiecas arī uz prasītāja rekapitalizēto termiņnoguldījumu. Šim termiņnoguldījumam bija subordinētā kredīta statuss un tādēļ uz to attiecas sloga sadales prasības saskaņā ar Latvijas Republikas uzņemtajām saistībām.

[8.4] EK 2010.gada 15.septembra lēmumā norādīts, ja Bankai nebūtu sniegts valsts atbalsts, tad tā tiktu likvidēta un ieņēmumi no likvidācijas nebūtu pietiekami, lai subordinētā parāda turētāji atgūtu savus ieguldījumus. Tādējādi Bankas likvidācijas gadījumā tā saviem subordinētajiem kreditoriem neko neizmaksātu. Konkrētajā gadījumā prasītājam jāuzņemas komerciālā riska sekas, kas ir raksturīgas investīcijām šādā finanšu instrumentā.

Lai nodrošinātu „sloga sadales” prasību atbilstoši minētajiem EK lēmumiem, Latvijas Republika pieņēma Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta pirmo daļu, kas stājās spēkā 2014.gada 1.jūlijā. Minētā norma paredz, ka AS „Reverta” ir aizliegts atlīdzināt subordinētā parāda turētājiem (arī prasītājam) to aizdevumus.

[8.5] Šādu sloga sadales prasību EST atzina par likumīgu *Kotnik* spriedumā (*Lieta C-526/14, Kotnik, ECLI:EU:C:2016:570*). Šajā spriedumā tika apstiprinātas vēl stingrākas 2013.gada Banku darbības paziņojumā minētās sloga sadales prasības un tādējādi, *a fortiori*, arī 2009.gada Pārstrukturēšanas paziņojumā norādītās prasības.

[8.6] Ņemot vērā minēto, EK uzskata, ka EK 2010.gada 15.septembra lēmumā un EK 2014.gada 9.jūlija lēmumā iekļautā sloga sadales prasība pilnībā atbilst ES tiesībām un ir attaisnota ar imperatīviem sabiedriskās kārtības apsvērumiem, kas tiek vienādi piemēroti visās ES dalībvalstīs. Atbilstoši ES tiesībām Bankai piešķirtā valsts atbalsta turpmāka saderība ar kopējā tirgus prasībām ir atkarīga no sloga sadales prasību ievērošanas no Latvijas Republikas puses.

[9] Prasītāja [pers. A] pārstāvis zvērināts advokāts Uģis Grūbe iesniedzis paskaidrojumus sakarā ar EK apsvērumiem.

EK iesniegtajiem dokumentiem jāatbilst gan EK iekšējās kārtības prasībām, gan arī tām prasībām, ko nacionālās tiesas izvirza tiesā iesniedzamiem dokumentiem. Konkrētajā gadījumā apsvērumiem nav pievienots EK izsniegts pilnvarojums personām, kuras tos parakstījušas. Tāpat arī apsvērumi sagatavoti latviešu valodā, lai gan EK iekšējai lietošanai izmanto angļu, franču un vācu valodu.

Prasītāja ieskatā, pārstāvība bez precīza pilnvarojuma nevar tikt atzīta un legalizēta augstākajā tiesu instancē. Tāpat nevarētu tikt atzīts par pilnvērtīgu tāds dokuments, ko parakstījušas divas personas, kuras nepārvalda valodu, kurā sagatavots dokuments.

Pastāvot šādiem apstākļiem, prasītājs uzskata, ka dokuments sagatavots nevis pēc EK pilnvarotu personu rīkojuma, bet varētu būt sagatavots pēc atbildētājas lūguma.

Turklāt Civilprocesa likumā noteikts, kādi pierādīšanas līdzekļi izmantojami civilprocesā un starp tiem nav norādīts *amicus curiae* viedoklis. Šādi apsvērumi EK bija jāiesniedz lietā likumā noteiktajā kārtībā – atbilstošā procesa stadijā, ievērojot likumā noteiktos termiņus. Līdz ar to šie apsvērumi nevarētu tikt izmantoti kā pierādījumi kasācijas instancē un nedrīkstētu ietekmēt nolēmumu lietā.

Motīvu daļa

[10] Pārbaudījusi sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā tas noteikts Civilprocesa likuma 473.panta pirmajā daļā, Augstākā tiesa atzīst, ka apelācijas instances tiesas spriedums prasības apmierinātajā daļā atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

[11] Augstākā tiesa uzskata par nepamatotu prasītāja pārstāvja argumentu, kurā pēdējais apšauba EK kompetenci sniegt atzinumu lietā, t.sk. [pers. D] kompetenci un tiesības parakstīt atzinumu Komisijas vārdā.

[11.1] Var piekrist, ka Civilprocesa likums neparedz *amicus curiae* institūtu, tomēr, Augstākās tiesas ieskatā, EK tiesības pēc savas iniciatīvas iesniegt rakstiskus apsvērumus dalībvalstu tiesām jeb *amicus curiae* atzinumu izriet no Regulas Nr. 2015/1589 29.panta

2.punkta. Tādējādi, ievērojot, ka ES regula ir tieši piemērojams normatīvs akts, secināms, ka EK ir kompetenta sniegt atzinumu konkrētajā lietā.

[11.2] Vienlaikus Augstākā tiesa vērs uzmanību, ka [pers. D], kas ir viens no EK rakstisko apsvērumu parakstītājiem un par kura kompetenci un tiesībām Komisijas vārdā parakstīt apsvērumus ir izteicis šaubas prasītājs, ir EK Juridiskā dienesta darbinieks, kurš uz 2016.gada 18.novembrī izdotas pilnvaras pamata pārstāv EK šajā lietā.

Turklāt par [pers. D] kompetenci ES tiesībās, tajā skaitā valsts atbalsta tiesiskā regulējuma jautājumos, liecina arī fakts, ka viņš kā EK pārstāvis pēdējos gados piedalījies EST izskatītajās lietās. EST nolēmumu datubāzē laika posmā no 2010.gada līdz 2017.gadam publicēts nolēmums 41 EST un Vispārējās tiesas lietā, kur [pers. D] norādīts kā viens no EK pārstāvjiem. Līdzās citiem ES tiesību jautājumiem šajās lietās tiesa lēmusi arī par tādiem jautājumiem kā valsts atbalsts, atbalsts lauku attīstībai, tiešā atbalsta shēmas lauksaimniekiem un Kopienas atbalsta atgūšana (sk., piemēram, *Vispārējās tiesas 2017.gada 25.oktobra spriedums lietā „Grieķija/Komisija”, T-26/16, ECLI:EU:T:2017:752; 2016.gada 26.maija spriedums lietā „Ezernieki”, C-273/15, ECLI:EU:C:2016:364; 2016.gada 28.aprīļa EST rīkojums lietā „Pudāns”, C-462/15, ECLI:EU:C:2016:317; 2015.gada 3.septembra spriedums lietā „Sodiaal International”, C-383/14, ECLI:EU:C:2015:541).*

[11.3] Nav saprotams prasītāja pārmetums EK, ka tā iesniegusi apsvērumus latviešu valodā, norādot, ka EK darba valoda ir angļu, franču un vācu valoda.

Augstākā tiesa vērs uzmanību, ka Eiropas Ekonomikas kopienas Padomes 1958.gada 15.aprīļa Regulas Nr. 1, ar ko noteica Eiropas Ekonomikas kopienā lietojamās valodas, 1.pants (pašreizējā redakcijā) cita starpā paredz, ka ES iestāžu oficiālā valoda un darba valoda ir arī latviešu valoda. Turklāt atbilstoši minētās regulas 3.pantam dokumentu, ko Kopienas iestāde sūta dalībvalstij vai dalībvalsts jurisdikcijā esošai personai, sagatavo attiecīgās dalībvalsts valodā.

[12] Augstākā tiesa piekrīt kasācijas sūdzības iesniedzējas viedoklim, ka apelācijas instances tiesa bez tiesiska pamata, izspriežot lietu, atstājusi bez ievērības apstākli, ka uz konkrēto situāciju attiecināmas tiesību normas, kas reglamentē valsts atbalsta pasākumus komercsabiedrībām.

[12.1] Augstākā tiesa vērs uzmanību, ka ES kompetencē ir pieņemt lēmumus attiecībā uz komercdarbības atbalstu un par tā saderību ar ES iekšējo tirgu.

Saskaņā ar LESD 3.panta 1.punkta „b” apakšpunktu ES ir ekskluzīva kompetence pieņemt konkurences noteikumus, kas nepieciešami tās iekšējā tirgus darbībai. Konkurences noteikumi ietver arī komercdarbības atbalsta sniegšanas nosacījumus. Tas nozīmē, ka vienīgi ES var noteikt juridiski saistošus pasākumus šajā jomā.

Tādējādi, lai komercsabiedrībai tiktu piešķirts komercdarbības atbalsts, saskaņā ar LESD 107.pantu tam jābūt saderīgam ar ES iekšējo tirgu. Proti, no minētā panta 3.punkta izriet, ka komercdarbības atbalstu grūtībās nonākušu finanšu vai nefinanšu uzņēmumu glābšanai un pārstrukturēšanai var uzskatīt par saderīgu ar ES iekšējo tirgu tad, ja tas veicina konkrētu saimniecisko darbību vai konkrētu tautsaimniecības jomu attīstību un ja šādam atbalstam nav tāda nelabvēlīga iespaids uz tirgu, kas būtu pretrunā ar kopīgām interesēm.

LESD 108.panta 3.punkts piešķir EK plašas pilnvaras lemt par komercdarbības atbalsta saderīgumu ar ES iekšējo tirgu (sk. arī *Padomes 1999.gada 22.marta Regulu (EK) Nr. 659/1999, ar ko noteica sīki izstrādātus noteikumus Līguma par Eiropas Savienības darbību 108.panta piemērošanai*).

Līdz ar to EK, lemjot par komercdarbības atbalstu, šajā lēmumā var ietvert pasākumus, kas valstij jāveic, lai nodrošinātu to, ka šāds atbalsts tiek atzīts par saderīgu ar ES iekšējo tirgu, jo valsts atbalsta uzraudzības jomā EK principā ir ekskluzīva kompetence (sk. *Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs Cristoph Schewe (Kristofa Ševes), Arņa Bukas, Kaspara Gailīša, Ģirta Strazdiņa zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 273.–274.lpp., kā arī EST 1998.gada 2.aprīļa spriedumu lietā Nr. C-367/95 P Komisija/Sytraval*).

[12.2] Konkrētajā gadījumā sakarā ar finanšu krīzi attiecībā uz AS „Parex banka” valsts veica virkni nozīmīgus glābšanas (atbalsta) pasākumus. Proti, ņemot vērā 2008.gada novembrī AS „Parex banka” izteikto lūgumu pēc valsts palīdzības, Latvija 2008.gada novembrī no diviem lielākajiem akcionāriem par simbolisku pirkuma cenu – 2 LVL – iegādājās 84,83 % bankas pamatkapitāla, kas bija ar EK lēmumiem apstiprināts valsts atbalsta pasākums. Pēc rekapitalizācijas, kas tika apstiprināta ar attiecīgiem glābšanas lēmumiem, Latvija vēl vairāk – līdz apmēram 95 % – palielināja savu līdzdalību AS „Parex banka”, 2009.gada maijā papildus ieguldot 140,75 miljonus LVL, kas arī bija ar EK lēmumu apstiprināts pasākums (detalizētāks AS „Parex banka” pasākumu apraksts atspoguļots EK 2014.gada 9.jūlija lēmuma 1.–15.apsvērumā, savukārt attiecībā uz sākotnējiem AS „Citadele” un AS „Reverta” atbalsta pasākumiem norādīts minētā lēmuma 17.–18.apsvērumā).

Ar EK 2010.gada 15.septembra lēmumu tika apstiprināts AS „Parex banka” restrukturizācijas plāns, kā arī noteikts, ka pēc sadalīšanas (AS „Citadele banka” un AS „Reverta”) AS „Reverta” (iepriekš – AS „Parex banka”) pārdos visus aktīvus un atbrīvosies no tiem laika posmā no 2010.gada līdz 2017.gadam. Galvenais AS „Parex banka” uzdevums atbilstoši lēmumam un apstiprinātajam restrukturizācijas plānam bija atgūt maksimālo summu no aktīviem, ko AS „Parex banka” ieguvusi savā pastāvēšanas laikā (sk. *minētā lēmuma 46.apsvērumu*).

EK 2010.gada 15.septembra lēmums cita starpā paredzēja, ka iepriekšējo Bankas akcionāru pakārtotie aizdevumi AS „Parex banka” būs sekundāras saistības. AS „Reverta” aktīvu likvidēšana pamatscenārija gadījumā neparedz, ka tiktu saņemti pietiekami ieņēmumi, lai papildus Bankas pirmās kārtas saistībām segtu arī sekundāras saistības. Proti, pakārtoto saistību turētāji, visticamāk, cietīs zaudējumus attiecībā uz kapitālu, ko viņi ir ieguldījuši (sk. *minētā lēmuma 148.apsvērumu*).

Ar EK 2014.gada 9.jūlija lēmumu nolemts uzsākt izmeklēšanas procedūru Valsts atbalsta lietā SA.36612 (2014/C) (ex 2013/NN), uzaicinot Latviju iesniegt piezīmes saskaņā ar LESD 108.panta 2.punktu.

Latvija 2014.gada 30.maijā EK iesniedza atjauninātu AS „Parex banka” restrukturizācijas plānu, kurā bija iekļauti kompensējošie pasākumi.

EK 2014.gada 9.jūlija lēmumā secina, ka AS „Reverta” sniegtais komercdarbības atbalsts ir saderīgs ar ES iekšējo tirgu, ņemot vērā Latvijas izteiktās apņemšanās, kas ietvertas šī lēmuma I pielikumā.

Tās sevī ietvēra vairākus uz taisnīgu sloga sadali vērstus pasākumus, tostarp Latvijas apņemšanos nodrošināt to, ka trešās puses negūst labumu no papildu komercdarbības atbalsta summām, kuras saņēmusi AS „Reverta”:

a) AS „Reverta”, kā arī tās radniecīgie uzņēmumi nevienam savam pakārtotajam kreditoram un akcionāram (kas nav pati Latvijas valsts vai Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka) nemaksā procentus (t. sk. obligāciju kuponus) vai dividendes par esošajiem kapitāla instrumentiem (tostarp priekšrocību akcijām un t.s. B šķiras akcijām, kā arī otrā līmeņa

papildkapitāla instrumentiem (gan ar augstāku, gan ar zemāku rangu)), nedz maksājamus, nedz uzkrājamus, nedz izmanto ar tādiem pašiem instrumentiem saistītas pirkuma iespējas (opcijas) tiesības, līdz kamēr un ja vien AS „Reverta” un/vai AS „Citadele banka” piešķirtais komercdarbības atbalsts būs pilnīgi atmaksāts un ja vien nepastāv juridisks pienākums to darīt. Ciktāl šāds juridisks pienākums pastāv, Latvija apņemas to pēc iespējas drīz atcelt (katrā ziņā vēlākais līdz 2015.gada 30.aprīlim);

b) Latvija arī apņemas neatmaksāt nekādu piešķirtu un vēl neatmaksātu kredītsaistību pamatsummu no pārmantoto pakārtoto aizdevumu vidus (ja vien un līdz viss AS „Reverta”/ AS „Citadele banka” piešķirtais komercdarbības atbalsts būs pilnīgi atmaksāts), kas būs kāds no šādiem gadījumiem:

- i) uz ko attiecas saistošs rīkojums par to, ka attiecībā uz pārmantotajiem pakārtotajiem aizdevumiem nav jāveic nekādi maksājumi; vai
- ii) konvertēts pirmā līmeņa kapitālā bez balsstiesībām; vai
- iii) norakstīts tādā apmērā, kāds nepieciešams, lai segtu AS „Reverta” negatīvo neto aktīvu vērtību, un ar nosacījumu, ka pastāv attiecīgs tiesiskais pamats;

c) Latvija apņemās veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka vēlākais līdz 2015.gada 30.aprīlim tiek ieviestas tiesību normas, kas nepieciešamas, lai varētu ievērot iepriekš minētās apņemšanās.

Savu apņemšanos Latvija īstenoja 2014.gada 19.jūnijā, pieņemot Komercedarbības atbalsta kontroles likumu, kura 8.panta pirmā daļa noteica, ja komercsabiedrība, kura nonākusi finansiālās grūtībās, saskaņā ar komercdarbības atbalstu regulējošiem normatīvajiem aktiem saņem atbalstu, tad no komercdarbības atbalsta piešķiršanas brīža līdz atbalsta sniegšanas beigām, ievērojot Eiropas Komisijas lēmumā vai nacionālajā normatīvajā aktā par atbalsta piešķiršanu noteikto un neatkarīgi no komercsabiedrības spēkā esošajām juridiskajām saistībām, komercsabiedrībai ir aizliegts pildīt pakārtotās saistības, tai skaitā aizliegts atmaksāt aizdevumu, aprēķināt, uzkrāt vai izmaksāt par šādu aizdevumu procentus vai citu atlīdzību neatkarīgi no pakārtoto saistību nodibināšanas brīža.

Savukārt minētā likuma 8.panta otrajā daļā tika izskaidrots, ka ar pakārtotajām saistībām ir jāsaprot tiesības un pienākumi, tai skaitā aizdevuma procentu izmaksas pienākums, ko komercsabiedrībai rada aizdevums (neatkarīgi no noslēgtā darījuma veida) un kas aizdevējam, pamatojoties uz noslēgto darījumu ar komercsabiedrību, dod tiesības atprasīt aizdevumu pirms termiņa tikai komercsabiedrības maksātnespējas vai likvidācijas gadījumā un pēc visu citu kreditoru prasījumu apmierināšanas, taču pirms dalībnieku vai akcionāru prasījumu apmierināšanas.

Respektīvi, minētais Komercedarbības atbalsta kontroles likuma tiesiskais regulējums ieviesa Eiropas Savienības tiesībās komercdarbības atbalsta lietās pastāvošo sloga sadales principu – pakārtotie kreditori nedrīkst gūt labumu no komercdarbības atbalsta sniegšanas komercsabiedrībai, nodrošinot, ka valsts atbalstam noteiktie ierobežojumi ir vērsi ne vien uz Latvijas kā ES dalībvalsts saistību, bet arī uz Satversmē nostiprinātā taisnīguma principa un vienlīdzības principa ievērošanu (sk. *Satversmes tiesas 2015.gada 13.oktobra sprieduma lietā Nr.2014-36-01, ar kuru Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta pirmā daļa atzīta par atbilstošu Satversmes 105.pantam, 20.punktu*). Tādējādi, ja tiek konstatēts, ka pastāv iepriekš minētajā tiesību normā paredzētie apstākļi, tad pastāv likumisks aizliegums komercsabiedrībai pildīt pakārtotas saistības neatkarīgi no šo saistību nodibināšanas brīža.

[12.3] Konkrētajā gadījumā no apelācijas instances tiesas sprieduma un lietas materiāliem izriet, ka:

starp [pers. B] un AS „Parex banka” 2008.gada 12.maijā noslēgts termiņdepozīta pieņemšanas un apkalpošanas līgums, ar kuru [pers. B] noguldījusi Bankā termiņdepozītu [summa] EUR apmērā uz 7 gadiem. Līgumā noteikta termiņdepozīta procentu likme – 12 % gadā;

ar 2008.gada 13.maija Papildu vienošanos [pers. B] piekritusi, ka termiņdepozīts tiks izmantots kā Bankas subordinētais kapitāls;

ar 2008.gada 19.jūnija dāvinājuma līgumu [pers. B] tiesības uz termiņdepozītu, kā arī prasījuma tiesības, kas no tā izriet, uzdāvinājusi savam dēlam [pers. A].

Savukārt no Satversmes tiesas 2015.gada 13.oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 izriet, ka šīs lietas ietvarā vērtēta Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta pirmās daļas atbilstība Satversmes 105.pantam, pastāvot līdzīgiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem. Proti, šī lieta tika ierosināta, pamatojoties uz [pers. C] pieteikumu, kurš 2012.gada 17.oktobrī uz dāvinājuma līguma pamata esot ieguvis īpašuma tiesības uz regulāriem ikmēneša ienākumiem – procentu maksājumiem no AS „Parex banka” tiesību pārņēmeja AS „Reverta”. Savukārt tiesības saņemt procentu ienākumus pamatojis ar [pers. B] un AS „Parex bankas” 2008.gada 12.maijā noslēgto līgumu par termiņdepozīta pieņemšanu un apkalpošanu, kas papildināts ar 2008.gada 13.maija Papildu vienošanos, kurā noteikts, ka termiņdepozīts tiks izmantots kā bankas subordinētais kapitāls (sk. *Satversmes tiesas 2015.gada 13.oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 2.punktu*). Līdz ar to secināms, ka Satversmes tiesa ne tikai pārbaudīja Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta pirmās daļas tiesiskumu, bet arī atzina valsts atbalsta regulējuma attiecināmību uz šo lietu saistībā ar AS „Parex banka”.

Tādējādi, ja Satversmes tiesa atzina, ka naudas summas, kas noguldītas saskaņā ar iepriekš minētajiem termiņdepozīta līgumiem, ir uzskatāmas par aizdevumu Komercedarbības atbalsta kontroles likuma 8.panta pirmās daļas izpratnē, tad atbilstoši Satversmes tiesas likuma 32.panta otrajai daļai minētās tiesību normas interpretācija bija saistoša arī apelācijas instances tiesai, izšķirot konkrēto strīdu.

Atbildētāja savā apelācijas sūdzībā un savos paskaidrojumos norādīja, ka konkrētajā gadījumā faktiskie lietas apstākļi atbilst iepriekš minētās tiesību normas sastāvam, tomēr apelācijas instances tiesa saskaņā ar Civilprocesa likuma 193.panta piekto daļu un 426.panta pirmo daļu šos argumentus nav analizējusi un devusi tiem attiecīgu novērtējumu.

No pārsūdzētā sprieduma redzams, ka jautājumam par valsts atbalsta pasākumu veikšanu attiecībā uz komercsabiedrību, kurā tika noguldīts attiecīgais termiņdepozīts un izmantots kā Bankas subordinētais kapitāls, apelācijas instances tiesa vispār nav pievērsusies, kas varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas.

Līdz ar to, apkopojot iepriekš minētos apsvērumus, secināms, ka apelācijas instances tiesas spriedumu prasības apmierinātajā daļā nevar atzīt par tiesisku un pamatotu, tādēļ šajā daļā spriedums atceļams neatkarīgi no pārējiem kasācijas sūdzībā norādītajiem argumentiem.

[13] Saskaņā ar Civilprocesa likuma pārejas noteikumu 91.punktu kasācijas instances tiesa pēc 2015.gada 1.janvāra, atceļot Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas kā apelācijas instances nolēmumu, lietu nodod jaunai izskatīšanai apgabaltiesai kā apelācijas instances tiesai.

Tā kā spriedums tiek atcelts, atbildētājai saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta otro daļu atmaksājama drošības nauda 300 (trīs simti) *euro*.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu un šā likuma pārejas noteikumu 91.punktu, Augstākā tiesa

nosprieda

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016.gada 13.jūnija spriedumu prasības apmierinātajā daļā atcelt un nodot lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijai kā apelācijas instances tiesai.

Atmaksāt atbildētājam iemaksāto drošības naudu 300 (trīs simti) *euro*.

Spriedums nav pārsūdzams.